

โรคอหิวาตกโรค (Cholera)

ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2558 (ค.ศ. 2006 - 2015) อัตราป่วยด้วยโรคอหิวาตกโรคในภาพรวมของประเทศไทย มีแนวโน้มไม่ชัดเจน โดยมีอัตราป่วยตั้งแต่ 0.01 - 2.51 ต่อประชากรแสนคน ผู้ป่วยเสียชีวิตปีละ 1 - 14 ราย ยกเว้นปี พ.ศ. 2549 และระหว่างปี พ.ศ. 2555 - 2557 ไม่พบผู้ป่วยเสียชีวิต ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นคนไทย อาชีพรับจ้าง รองลงมา ได้แก่ กลุ่มแรงงานชาวพม่า และกัมพูชา ส่วนใหญ่เป็นคนงานในไร่เกษตร ลูกเรือประมง หรือทำงานในภาคอุตสาหกรรมอาหารทะเล อาศัยอยู่กันอย่างแออัด การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม สุขาภิบาลอาหาร และสุขอนามัยส่วนบุคคลที่ไม่ดี กลุ่มอายุ 0 - 4 ปี อัตราป่วยสูงสุดทุกปี ยกเว้นปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ. 2558 ผู้ป่วยส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน เชื้อในกลุ่ม serotype Ogawa เป็นเชื้อหลักที่ก่อให้เกิดการระบาดในแต่ละปี ยกเว้นในปี พ.ศ. 2548 และ พ.ศ. 2551 ที่พบเชื้อกลุ่ม serotype Inaba มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 67 และ 60 ตามลำดับ ไม่พบการกระจายของผู้ป่วยแบบมีฤดูกาล (seasonal variation) พบผู้ป่วยแบบประปรายตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุแหล่งโรคและชนิดของอาหารที่เป็นสาเหตุได้อย่างชัดเจน อาหารที่สงสัยหรือน่าจะเป็นสาเหตุของการป่วย ส่วนใหญ่เป็นอาหารทะเล อาหารดิบ หรืออาหารที่ปรุงสุก ๆ ดิบ ๆ โดยเฉพาะอาหารประเภทส้มตำ ยำ หรือลาบ ในบางปีพบการระบาดแบบมีแหล่งโรคร่วม มีผู้ป่วย 2 - 17 ราย ต่อเหตุการณ์ เกิดในช่วงสั้น ๆ ไม่กี่วัน โดยจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมีประวัติรับประทานอาหารร่วมกัน มักเกิดในครอบครัว กลุ่มเพื่อน เพื่อนร่วมงาน หรือในกลุ่มผู้มาร่วมรับประทานอาหารในงานบุญ อาหารที่สงสัยเป็นสาเหตุของการป่วย ได้แก่ ข้าวมันไก่ ลาบวัวดิบ ลาบหมูหนึ่ง อาหารทะเลลวก นึ่ง ย่าง และยำ กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในเรือประมง ห้องเช่า หรือในชุมชนเดียวกันอย่างแออัด ไม่สามารถระบุแหล่งโรคและชนิดของอาหารที่เป็นสาเหตุของการระบาดได้อย่างชัดเจน ยกเว้นในกลุ่มลูกเรือประมง ซึ่งส่วนใหญ่มีประวัติรับประทานอาหารทะเลดิบขณะออกเรือหาปลาในทะเล ส่วนการระบาดอย่างต่อเนื่องและยาวนานเป็นเวลา 3 เดือน - 2 ปี พบในช่วงปี พ.ศ. 2548 - 2554 และปี พ.ศ. 2558 ที่จังหวัดปัตตานี ตาก ระนอง ระยอง ขอนแก่น นครราชสีมา มหาสารคาม โดยพบการระบาดใหญ่ในปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) ปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) และปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2016) (รูปที่ 1)

ในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) สำนักระบาดวิทยา ได้รับรายงานผู้ป่วยยืนยันโรคอหิวาตกโรค จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและเครือข่ายระบาดวิทยาทั่วประเทศ รวม 125 ราย อัตราป่วย 0.19 ต่อประชากรแสนคน อัตราส่วนเพศหญิงต่อชาย

เท่ากับ 1 : 2.3 อาชีพรับจ้างมีสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 45.6 รองลงมา ได้แก่ ประมง (21.6) และในปกครอง (7.2) เป็นคนไทย 66 ราย ร้อยละ 52.8 กัมพูชา 50 ราย (40) พม่า 8 ราย (6.4) และลาว 1 ราย อายุ 9 เดือน - 85 ปี มีฐาน 28 ปี กลุ่มอายุ 25 - 34 ปี อัตราป่วยสูงสุด 0.38 ต่อประชากรแสนคน รองลงมา ได้แก่ กลุ่มอายุ 15 - 24 ปี (0.33) และ 65 ปีขึ้นไป (0.19) เริ่มป่วยในเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม เดือนละ 1 ราย หลังจากนั้น ไม่พบผู้ป่วยติดต่อกัน 3 เดือน เริ่มพบผู้ป่วยอีกครั้งในเดือนกันยายน 5 ราย ตุลาคม 41 ราย พฤศจิกายน 44 ราย และ ธันวาคม 31 ราย (รูปที่ 2) กระจายใน 13 จังหวัด จังหวัดละ 1 - 60 ราย จังหวัดที่มีอัตราป่วยต่อประชากรแสนคนสูงสุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ ระยอง (6.31) สงขลา (4.27) ยะลา (1.16) ระนอง (1.1) และตาก (0.35) (รูปที่ 3) อยู่ในเขตเทศบาล 72 ราย ร้อยละ 57.6 องค์การบริหารส่วนตำบล 53 ราย (42.4) ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลศูนย์ 27 ราย ร้อยละ 21.6 โรงพยาบาลทั่วไป 56 ราย (44.8) โรงพยาบาลชุมชน 21 ราย (16.8) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 ราย และคลินิกเอกชน 20 ราย (16) เป็นผู้ป่วยใน 65 ราย ร้อยละ 52 ผู้ป่วยนอก 60 ราย (48) ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa 115 ราย เชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Inaba 9 ราย และเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Hikojima 1 ราย เสียชีวิต 1 ราย เป็นหญิงไทย อายุ 33 ปี อาชีพค้าขาย อยู่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จากฐานข้อมูลการเฝ้าระวังเหตุการณ์ และรายงานการสอบสวนการระบาดของโรคอหิวาตกโรคในปี พ.ศ. 2558 พบการระบาดอย่างต่อเนื่องและยาวนานในจังหวัดระยอง และสงขลา ดังนี้

จังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ 4 ตุลาคม - 24 ธันวาคม 2558 พบผู้ป่วยรวม 89 ราย ผู้ติดเชื้อไม่มีอาการ 14 ราย ผู้ป่วยกระจายใน 4 อำเภอ 14 ตำบล จากอำเภอเมือง 78 ราย กระจายใน 9 ตำบล จากทั้งหมด 16 ตำบล อำเภอบ้านค่าย 8 ราย กระจายใน 2 ตำบล จากทั้งหมด 7 ตำบล อำเภอแกลง 2 ราย ที่ตำบลชากพง จากทั้งหมด 17 ตำบล และอำเภอนิคมพัฒนา 1 ราย ที่ตำบลมะขามคู่ จากทั้งหมด 4 ตำบล อายุ 1 - 71 ปี มีฐาน 26 ปี เป็นคนไทย 26 ราย แรงงานชาวกัมพูชา 63 ราย อัตราส่วนเพศหญิงต่อเพศชาย เท่ากับ 1 : 5.4 เป็นผู้ป่วยใน 16 ราย ผู้ป่วยนอก 23 ราย และค้นพบในชุมชนอีก 50 ราย ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa ทุกสาย โดยเริ่มระบาดในกลุ่มลูกเรือประมงชาวกัมพูชา ที่ตำบลปากน้ำ

อำเภอเมืองระยอง รวมทั้งมีการระบาดในกลุ่มคนไทยที่มีอาชีพทำประมงพื้นบ้าน แล้วแพร่ไปสู่ประชาชนคนไทยผ่านทางห่วงโซ่อาหาร โดยพบผู้เสียชีวิต 1 ราย เป็นชายไทย อายุ 43 ปี ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งของตำบลมาตาบุตร อำเภอเมืองระยอง ปฏิเสธโรคประจำตัว ดื่มน้ำสุราเป็นประจำ เริ่มป่วยวันที่ 13 พฤศจิกายน 2558 ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลระยองในวันเดียวกัน อาการไม่ดีขึ้น มีภาวะติดเชื้อในกระแสโลหิตและไตวาย เสียชีวิตในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2558 ญาตินำศพไปประกอบพิธีทางศาสนาที่บ้านเกิดในจังหวัดหนองบัวลำภู สงสัยปญ (ผู้ป่วยเก็บปัสสาวะที่ชาวประมงคัดทิ้งมานึ่ง) และหอยครงลวก จะเป็นสาเหตุโดยรับประทานกลั้มเหล้า ร่วมกับเพื่อนคนงานอีก 3 คน ในจำนวนนี้ป่วย 1 ราย

จังหวัดสงขลา ระหว่างวันที่ 10 ตุลาคม - 31 ธันวาคม 2558 พบผู้ป่วยรวม 61 ราย ผู้ติดเชื้อไม่มีอาการ 14 ราย ผู้ป่วยกระจายใน 5 อำเภอ 12 ตำบล จากอำเภอเมือง 43 ราย กระจายใน 3 ตำบล จากทั้งหมด 6 ตำบล อำเภอสิงหนคร 11 ราย กระจายใน 4 ตำบล จากทั้งหมด 11 ตำบล อำเภอสทิงพระ 5 ราย กระจายใน 3 ตำบล จากทั้งหมด 11 ตำบล อำเภอรัตนภูมิ และหาดใหญ่ อำเภอละ 1 ราย จากทั้งหมด 5 ตำบล และ 13 ตำบล ตามลำดับ อายุ 1 - 85 ปี มีรายงาน 32 ปี เป็นคนไทย 30 ราย ร้อยละ 49.18 แรงงานชาวกัมพูชา 28 ราย (45.90) และชาวพม่า 3 ราย (4.92) อัตราส่วนเพศหญิงต่อเพศชาย เท่ากับ 1 : 3 เป็นผู้ป่วยใน 42 ราย ร้อยละ 68.85 ผู้ป่วยนอก 6 ราย (9.84) และค้นพบในชุมชนอีก 13 ราย (21.31) ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa ทุกสาย โดยเริ่มระบาดในกลุ่มลูกเรือประมงชาวกัมพูชาที่อำเภอเมืองสงขลา แล้วแพร่ไปสู่ประชาชนคนไทยผ่านทางห่วงโซ่อาหาร เสียชีวิต 1 ราย เป็นหญิงไทย อายุ 33 ปี อาชีพค้าขาย อยู่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เริ่มป่วยวันที่ 31 ตุลาคม 2558 เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสงขลา ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2558 ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa หลังได้รับการรักษา อาการไม่ดีขึ้น ผู้ป่วยเสียชีวิตในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558

นอกจากนี้ยังพบการระบาดอย่างเป็นกลุ่มก้อนใน 4 จังหวัด ดังนี้

1. จังหวัดระนอง ในรีสอร์ตแห่งหนึ่งของตำบลเกาะพยาม อำเภอเมืองระนอง พบผู้ป่วย 3 ราย เริ่มป่วยวันที่ 7 ตุลาคม 2558 ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa ทุกสาย และเป็นแรงงานชาวพม่า 2 ราย (สามีและภรรยา) อายุ 16 และ 23 ปี อีก 1 รายเป็นหญิง อายุ 31 ปี ชาวออสเตรเลีย เป็นญาติเจ้าของรีสอร์ต โดยมีประวัติรับประทานหอยร่วมกับเพื่อนที่เป็นแรงงานชาวพม่าอีก 4 คน อัตราป่วยร้อยละ 42.86

2. จังหวัดตาก ในโรงงานตัดเย็บผ้าแห่งหนึ่งของตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด ระหว่างวันที่ 12 - 23 ตุลาคม 2558 พบผู้ป่วยรวม 16 ราย จากคนงานทั้งหมด 209 คน อัตราป่วยร้อยละ 7.66 ทุกสายเป็นแรงงานชาวพม่า อายุ 18 - 46 ปี มีรายงาน 23 ปี ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa ทุกสาย ผู้ป่วยรายแรกคาดว่าน่าจะติดเชื้อมาจากญาติที่อยู่ในประเทศพม่า ซึ่งเดินทางมาเยี่ยมและพักอยู่บ้านเดียวกันกับผู้ป่วย (ในขณะนั้นมีการระบาดของโรคหิวาตกโรคในพื้นที่ชายแดนไทยพม่า) เชื้อแพร่กระจายไปสู่เพื่อนร่วมงาน

3. จังหวัดยะลา อำเภอเยะหา ในครอบครัวชาวไทยมุสลิม พบผู้ป่วย 3 ราย จากผู้ที่ร่วมรับประทานอาหารกัณฑ์ดื่มจิ้มน้ำจิ้มซีฟู้ดในช่วงค่ำของวันที่ 17 ตุลาคม 2558 ทั้งหมด 6 คน อัตราป่วยร้อยละ 50 เริ่มป่วยวันที่ 18 ตุลาคม 2558 เป็นชาย อายุ 7 - 13 ปี ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Inaba ทุกสาย

4. หนองบัวลำภู อำเภอากลาง ตำบลฝั่งแดง ในกลุ่มผู้ไปร่วมงานศพของผู้ป่วยโรคหิวาตกโรคที่เสียชีวิตในจังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ 15 - 16 พฤศจิกายน 2558 โดยมีผู้ไปร่วมงานหรือรับประทานอาหารที่เจ้าภาพจัดให้ทั้งหมด 959 คน ป่วย 2 ราย ตรวจพบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa ที่มีรูปแบบทางพันธุกรรมเหมือนกับเชื้อที่พบระบาดในจังหวัดสงขลาทั้ง 2 ราย

การทดสอบความไวของเชื้อหิวาตกโรคจำนวน 32 สายพันธุ์ ต่อยาต้านจุลชีพ 6 ชนิด (Ampicillin, Chloramphenicol, Ciprofloxacin, Cotrimoxazole, Norfloxacin และ Tetracycline) จากการเฝ้าระวัง การดื้อยาต้านจุลชีพของเชื้อหิวาตกโรค และการตรวจรูปแบบทางพันธุกรรมของเชื้อหิวาตกโรคด้วยวิธี Pulsed Field gel electrophoresis โดยวิเคราะห์รูปแบบทางพันธุกรรมด้วย software BioNumerics Version 4.6 ของฝ่ายแบคทีเรียลำไส้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข ให้ผลดังนี้

1. ผลการทดสอบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa 31 สายพันธุ์ จากจังหวัดสงขลา ระยอง หนองบัวลำภู มุกดาหาร และกรุงเทพมหานคร จำนวน 24, 3, 2, 1 และ 1 สายพันธุ์ ตามลำดับ พบว่า

1.1 ดื้อต่อยา Cotrimoxazole และ Tetracycline ร้อยละ 100 และ 12.9 ตามลำดับ

1.2 ไวปานกลางต่อยา Tetracycline ร้อยละ 87.1

1.3 ไวต่อยา Ampicillin, Chloramphenicol, Ciprofloxacin และ Norfloxacin ร้อยละ 100

2. ผลการทดสอบเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Inaba 1 สายพันธุ์ จากจังหวัดสงขลา พบว่า

2.1 ดื้อต่อยา Cotrimoxazole ร้อยละ 100

2.2 ไบปานกลางต่อยา Tetracycline ร้อยละ 100

2.3 ไวต่อยา Ampicillin, Chloramphenical, Ciprofloxacin และ Norfloxacin ร้อยละ 100

3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางพันธุกรรมของเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1, El Tor, Ogawa พบว่า

3.1 เชื้อที่เก็บจากจังหวัดสงขลา 24 สายพันธุ์ มีรูปแบบทางพันธุกรรมที่เหมือนกันทั้งหมด

3.2 เชื้อที่เก็บจากหนองบัวลำภู ทั้ง 2 สายพันธุ์ มีรูปแบบทางพันธุกรรมเหมือนกับเชื้อที่พบระบาดในจังหวัดสงขลา

สรุป ปี พ.ศ. 2558 มีการระบาดของโรคอหิวาตกโรคแบบเป็นกลุ่มก้อนทั้งในกลุ่มคนไทยและแรงงานต่างด้าวในช่วงเดือนกันยายน - ธันวาคม 2558 โดยเฉพาะที่จังหวัดระยองและสงขลา ซึ่งมีการระบาดในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันกระจายในหลายพื้นที่ การป่วยสัมพันธ์กับการรับประทานอาหารทะเลดิบ หรือไม่สุกสนิท ส่วนจังหวัดอื่นๆพบการเกิดโรคแบบประปรายส่วนใหญ่เป็นการป่วยในคนไทย หากความเชื่อมโยงกันไม่ได้ มีประวัติรับประทานอาหารที่หลากหลาย ไม่สามารถระบุชนิดของอาหารที่ชัดเจน ประกอบกับไม่มีอาหารเหลือสำหรับส่งตรวจยืนยันทางห้องปฏิบัติการ

ผู้เรียบเรียง

สุชาดา จันทสิทธิ์กร

ศรัทธา ทัฬหยานนท์ สถาบันวิจัย

วิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์

การแพทย์

บรรณาธิการวิชาการ

ดร.พญ. พจมาน ศิริอารยาภรณ์

Fig.1

Reported cases of cholera per 100,000 population and case fatality rate by year, Thailand, 2005 - 2015

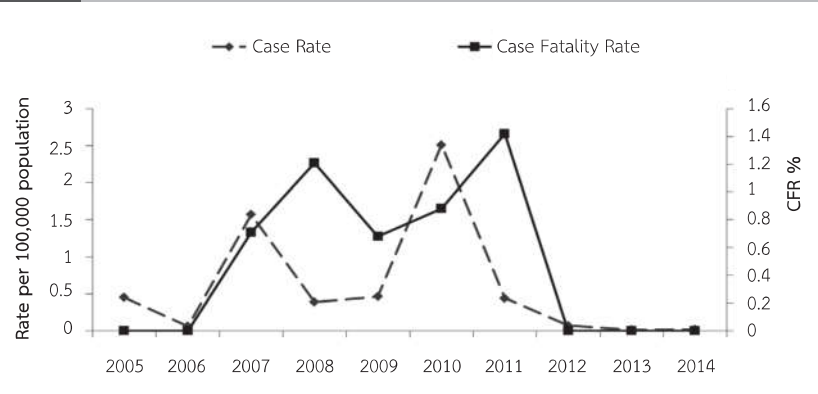

Fig.2

Reported cases of cholera by month, Thailand, 2011 - 2015

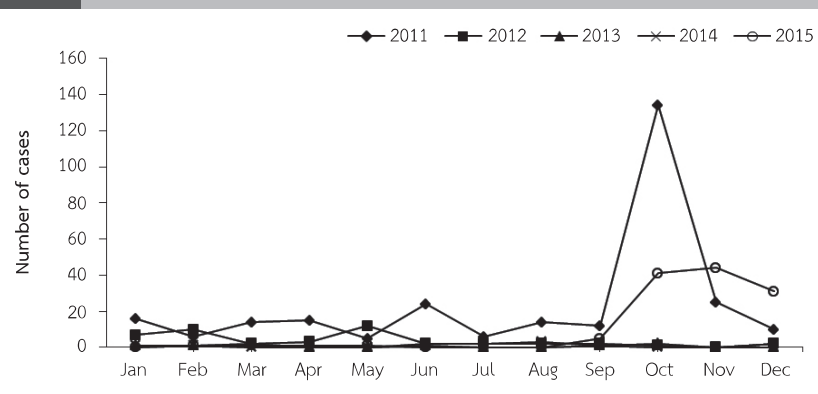

Fig.3

Reported cases of cholera per 100,000 population by province, Thailand, 2015

